

Suzanne POURCHIER-PLASSERAUD

MENAS IR TAUTA

DAILĖS IR DAILININKŲ VAIDMUO KURIANT LATVIJOS TAPATYBĘ 1905–1940

Kultūros istorikė Suzanne POURCHIER-PLASSERAUD atskleidžia menininkų indėlį formuojant Latvijos tapatybę XX a. pirmojoje pusėje, parodo, kaip jie, naudodamiesi kultūriniu paveldu, tapybos, architektūros, taikomosios dailės kūrinių, suteikė naujai latvių valstybei vaizdinius pavidalus, kurie buvo reikšmingi ir Latvijos visuomenei, ir kitoms šalis.

THE ARTS AND THE NATION.
THE ROLE OF VISUAL ART AND ARTISTS IN THE MAKING
OF THE LATVIAN IDENTITY 1905–1940

Focusing on the role of the visual arts, the article by the cultural historian Suzanne POURCHIER-PLASSERAUD shows how artists played a key role in nation-building in Latvia between 1905 and 1940. They made use of their heritage in painting, architecture and the applied arts, and thus made the new state visible, as much to the Latvian public as to foreign nations.

Tautos telkimu Latvija itin išsiskyrė iš kitų Europos tautų, o ypač iš Baltijos valstybių. Tuo metu, kai ji atkakliai siekė nepriklausomybės, devyniolikto ir dvidešimto amžių sandūroje, nebuvo vartojamas netgi Latvijos vardas.

Negalėta remtis ilgaamžė nepriklausomybės istorija, kaip tai darė Lietuva, argumentavusi šlovinga Didžiosios Kunigaikštystės ir Abiejų Tautų Respublikos (*Rzeczpospolita*) praeitimi, nes latviškai kalbančios žemės niekada nebuvo suvienytos, išskyrus trumpą laiko tarpą nuo 1795 metų, kai trys jos regionai pateko į Rusijos imperiją. Beveik galima sakyti, jog toje vietoje buvo *tautinė ertmė*.

Negalėta kalbėti ir apie istoriškai bendrą likimą, tokį, koks ištiko Estiją – ištisus šimtmečius įvairios santvarkos apimdavo visą jos teritoriją.

Keturias Latvijos žemes valdė skirtingi suizerenai: vokiečiai ir rusai – Kuršą (latv. *Kurzeme*) ir Žemgalą (latv. *Zemgale*); vokiečiai, švedai ir rusai – Livoniją arba Vidzemę (latv. *Vidzeme*); Abiejų Tautų Respublika ir, trumpai, Rusija – Latgalą (latv. *Latgale*).

Negalėta remtis ir religija. Nebuvo jokio bendro religinio pagrindo, jis buvo skilęs į liuteronų, katalikų, o Latgaloje – ir judėjų, ortodoksų, su didele dalimi sentikių pakraipos.

Kaip pastebėjo buvusi Latvijos prezidentė Vaira Vīķe-Freiberga, „nepalankesnių sąlygų nepriklausomai valstybei sukurti vargu ar galima įsivaizduoti“¹.

Taigi tautinei tapatybei kurti latviai buvo priversti imtis įvairių priemonių. Kalbos vaidmuo, o ir folkloras, ir būtent *dainas*, primenančios lietuvių dainas, bei dainų šventės šiuo aspektu yra plačiai išnagrinėtos, o vaizduojamasis menas su visomis jo apraiškomis nėra pakankamai aptartas.

Taigi kokios vaizduojamojo meno rūšys tapo tautinio identiteto kūrimo veiksniais? Be jokios abejonės, tapyba, skulptūra, architektūra ir taikomieji menai – baldų, keramikos, grafikos, filatelijos, numizmatikos kryptys, ypač pabrėžusios valstybinius simbolius: vėliavas, heraldiką, karines emblemas, medalius bei ordinus; Latvijoje tam buvo plati veiklos sritis.

Čia nekalbėsime apie kino ar fotografijos meną, nors Latvijoje šios meno rūšys pradėjo gyvuoti gana anksti. Tai paliksime kitiems tyrinėtojams...

Tad kaip šie vaizduojamieji menai prisidėjo prie to, kas devyniolikto šimtmečio pabaigoje tebuvo „Latvijos idėja“, ir kaip jie prisidėjo prie Latvijos tautos konsolidavimo proceso?

Kad atsakytume į šiuos klausimus, tenka nukrypti į humanitarinius mokslus, į istoriją, meno istoriją, kultūros ir visuomenės istoriją. Savaimė aišku, pati tema yra labai sudėtinga. Tereikia prisiminti skirtingas tautų kūrimo teorijas, kurias pateikė įvairių kryptių tyrinėtojai praėjusio šimtmečio devintajame ir dešimtajame dešimtmečiais. Eriko Hobsbawno

„Tautos ir nacionalizmas nuo 1870 m.“ („Nations and nationalism since 1870“), Benedikto Andersono „Įsivaizduojamos bendruomenės“ („Imagined communities“), Ernesto Gellnerio „Nacijos ir nacionalizmas“ („Nations and nationalism“) aiškina tautų kūrimą šalia kitų dalykų, tokių kaip kūrybinis fantazijos veiksmas, šitaip taikydami konstruktyvizmo teoriją tautos identiteto kūrime.

Tuo tarpu Anthony Smithas knygoje „Tautinis identitetas“ („National Identity“) pateikia labiau kultūrinę nei politinę koncepciją. Verta paminėti ir Rogersą Brubakerį, jo „Permašytą nacionalizmą“ („Nationalism reframed“), kurio dėmesys buvo sutelktas į etninį nacionalizmą ir tautines valstybes. Ir galiausiai turime paminėti etapiškumą, dažnai minimus skirtingus tautos kūrimosi etapus², kuriuos išskyrė Miroslavas Hrochas savo „Socialinėse Europos nacionalinio atgimimo prielaidose“ („Social preconditions of national revival in Europe“).

Šis straipsnis – tai istorinė apžvalga.

Nors ji aprėpia laikotarpį nuo 1905 iki 1940 metų, kad ji teisingai suprastume, tenka grįžti prie būsimosios Latvijos, valstietiškos visuomenės, valdžiusiųjų santvarkų: daugiau nei šimtmetį (1795–1918) trukusio politinio carinės Rusijos dominavimo bei gerokai ilgiau, net septynis šimtmečius (XII–XIX a.), trukusio ekonominio ir kultūrinio vokiečių viešpatavimo.

Atsižvelgiant į tokį kontekstą, kadangi latviai negalėjo vaidinti kokio nors vaidmens nei šalies politikoje, nei jos ekonomikoje, jie susitelkė ties kultūra, kuri ir tapo ta privilegijuotąja saviraiškos sritimi nacionalinio atgimimo laiku. Bent jau tokia yra plačiai paplitusi nuomonė.

Bet reikia pastebėti, kad čia greičiau kalbame apie gimimą nei atgimimą – t. y. kaip jis suprantamas kai kuriose Centrinės Europos valstybėse, tokiose kaip Lietuva, kur tauta turėjo savo praeitį.

Tame gimimo procese ypatingas vaidmuo tenka Rygos latvių draugijai (*Rīgas Latviešu biedrība*), įsteigta 1869 metais, primenančiai slaviškųjų šalių *matica* (pvz., Slovakijos *matica*, kultūros ir mokslo draugija, telkianti piliečius tautinių problemų sprendimui – *Vert. past.*). Ji veikė kaip žaizdras, kaip būsimosios tautos lopšys, skatindama nukaldinti įsivaizduojamą tautą, kurios pagrindu taptų folkloras, bendra kalba ir *dainas*.

RYGOS LATVIŲ DRAUGIJA ŠIANDIEN

Latvijos provincijos tuo metu išgyveno intensyvų ekonominį augimą, tačiau Latvijos menininkai vis dar itin priklausė, viena vertus, nuo vokiečių kultūros ir, kita vertus, nuo Sankt Peterburgo – šis miestas buvo laikomas menų etalonu. Ten susikūrė jaunųjų latvių meno studentų asociacija *Rūķis* – jos rūpestis buvo puoselėti latviškumą mene. Tai rodo, jog dažnai ne kur kitur, o tremtyje ryškiausiai pasireiškia tautinė priklausomybė.

Tada, nuo 1905 iki 1915 metų, prasidėjo laikotarpis, kurį galima apibūdinti kaip socialinį ir kultūrinį atgimimą – *risorgimento*, kurio pagrindinis reikalavimas buvo autonomija, tokia, kokią Suomijos Didžioji Kunigaikštystė gavo 1906-aisiais.

Tuo metu suklesti architektūra, ji žengia ranka rankon su vis stiprėjančia kova už kokią nors autonomijos formą. Ryga tampa moderniu metropoliu, kuriame naujoji Latvijos buržuazija nori gyventi prabangų visuomenės gyvenimą, apsupta komforto ir modernios aplinkos.

Atgimimo festivalis. Ryga, 1934, liepa

Ir štai Ryga jau garsėja kaip trečiasis didžiausias miestas Rusijos imperijoje, ją skatina augti meno institucijos ir mokymosi galimybės: solidus Meno muziejus, įkurtas 1905 metais, meno galerijos, privačios piešimo ir tapybos mokyklos, taip pat Politechnikos institutas, kurio pagrindinė kryptis – architektūra. Jis įkuriamas 1861, o jau 1869 metais jame atidaromas Architektūros fakultetas.

Kad aiškiau apibūdintume autonomijos siekį mene, verta paminėti kelias asmenybes. Viena jų – Vilhelmas Purvītis, peizažistas, profesorius, Vaizduojamojo meno akademijos rektorius, parodų kuratorius, trumpai tariant, Latvijos meninio gyvenimo siela ir vedlys visą ilgąjį laikotarpį nuo 1905 iki pat 1940 metų. Svarbu prisiminti ir Jāņi Rozentāļi, nuolat keliausį tarp Suomijos ir Rygos; jis kartu su suome žmona, dainininke, garsėjo savo salonu puikiam *Art Nouveau* bute Rygoje, kuriame rinkdavosi ir bendraudavo abiejų šalių inteligentai.

Vienas pirmųjų Latvijos architektūroje reiškėsi Jānis Baumanis. Miesto vyriausiasis architektas, aistringas patriotas, aktyviai dalyvavęs Rygos latvių draugijos veikloje, tokių istorinių įvykių kaip pirmoji Dainų šventė 1873 metais Rygoje organizatorius. Jo asmenybė atskleidžia pirmųjų Latvijos patriotų meno srityje užmojus ir siekius.

Antrąjį periodą, 1915–1920 metus, apibūdina Pirmasis pasaulinis karas ir po jo beveik dvejus metus trukęs – pavadintume – išsilaisvinimo karas. Latvijos žemės atsidūrė kovų centre, kadangi vienas karo frontų driekėsi Latvijos teritorijoje. Gal iš to ir didelis dėmesys karo atributikai. Iš to ir Latvių šaulių bataliono reikšmė, – jį sukūrė Rusijos Imperatoriškosios armijos generalinis štabas dar 1915 metų rugpjūtį. Latvių šaulių batalionas tautos atmintyje pelnė didvyrių šlovę.

Menininkai, ypač dailininkai, įdėmiai stebėjo kovas, tapo liudininkais įvykių, kai civiliai buvo priversti trauktis iš savo šalies, kadangi Rusijos valdžia daugelį gyventojų, savanoriškai ar priverstinai, evakavo iš jų gyvenamų vietų. Įspūdinga Centrinio Latvijos pabėgėlių komiteto organizacinė veikla – dėdamas stulbinančias pastangas pagelbėti latviams, išblaškytiems po visą Rusijos imperiją, jis šitaip funkcionavo kaip Valstybės modelis susikursiančiai Latvijos Respublikai.

Tokiame kontekste žmonės, tarp jų ir kariai, buvo suvokiami kaip herojiškas vienis.

Karas tapo įkvėpimo šaltiniu menininkams, kurie, iki tol gyvenę nerūpestingą bohemos gyvenimą, staiga tapo skausmingų įvykių liudininkais. Kai kurie dailininkai iš Rygos miesto meno mokyklos kartu su savo dėstytoju Pūrvičiu persikraustė į Rusijos miestelį Penzą ir suformavo grupę, kuri įsivaizdavo ir planavo būsimą šalies kultūrinį gyvenimą. Iš jų verta paminėti dailininkus Jėkabą Kazaką ir Jėzepą Grosvaldą.

Norėčiau atkreipti dėmesį, jog tai, kas kitur buvo suvokiama kaip nevirties, traumas ar aukų apraiškos, – prisiminimai Otto Dixą Vokietijoje, – Latvijoje buvo vertinama kaip žingsniai link nepriklausomybės. Karo tematika prilygo religijai, tačiau tai buvo paprastų žmonių religija – aukštinant žmogų ir karį, jo heroizmą. Jie tapo legendinėmis būsimosios Latvijos asmenybėmis. Čia verta pastebėti, kad, išskyrus mitinį herojų *Lāčplēšis*³, Latvija neturėjo nė vieno nacionalinio herojaus, galinčio simbolizuoti tautą.

Tuo metu, kai išryškėjo tautiškumo idėja, kai ji tapo matoma, viskas, netgi oficialieji ženklai, tokie kaip vėliavos, her-

bas, ordinais, ypač Latvijos šaulių, taip pat kasdieniai atributai, tokie kaip pašto ženklai, banknotai, atvirukai ir pan., buvo skirti tautiškumo idėjai stiprinti. Visur aptinkami etnografiniai motyvai turėjo susieti dabartį su praeitimi ir tradicijos tęstinumu.

Šiose kūrybos srityse pasižymėjo tokie menininkai kaip Rihardas Zariņš, jaunystėje buvęs *Rūķis* asociacijos nariu, dirbęs spaudos direktoriumi Rusijos imperatoriškojoje leidykloje, o vėliau tapęs Latvijos nacionalinės monetų kalyklos direktoriumi, Ansis Cīrulis, Kārlis Baltgailis ir kt.

Šie dailininkai nelaikė savęs nei pernelyg talentingais, nei pernelyg žymiais, kad nenusileistų iki tokių smulkių meno apraiškų kaip atvirukų piešimas – juos paroduodavo kariam, kovojantiems fronte, paremti.

Reikia paminėti įdomų epizodą, kai menas įgavo beveik diplomatinę funkciją. Vos susikūrusios Latvijos užsienio reikalų ministras Zigfrīdas Anna Meierovicius tam, kad jo šalį pripažintų kitos Europos valstybės, vykdamas į vizitus pasiimdavo aplanką su Latvijos dailininkų darbais, norėdamas juos pristatyti Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos užsienio reikalų ministrams. Šis aplankas juokais buvo vadinamas *lojmetejs* – kulkosvaidžiu.

Trečiąjį periodą (1920–1934) reikia suvokti kaip svajonių Valstybės įsikūnijimą. Latvija kuria savo valdžios institucijas, preciziškai parengtą konstituciją (1922), o kultūros srityje randasi itin savita organizacija – Kultūros fondas (*Kultūras Fonds*), tuo metu, 1920-aisiais, siekiantis paremti menininkų ir rašytojų saviraišką, suteikti galimybę studijuoti užsienyje, kad jie galėtų įnešti svarų įnašą į tautos kultūrą. Sukuriama tvirtų nuostatų, savanoriškumo pagrindais pagrįsta kultūros politika.

Užduotys, už kurių įgyvendinimą menininkai galėdavo gauti komisinius, buvo susijusios su kolektyvinės atminties skatinimu ir ugdymu bei masinės tautos tapatybės teigimu.

Taigi temos iš esmės sukosi aplink Motinos Latvijos pagerbimą ir apie pergalę – išvadotojų atminimą, taip pat – apie žymias istorines bei šiuolaikines politikos asmenybes.

Kalbant apie tai, negalima nepaminti dviejų reikšmingų monumentų, kuriuos sukūrė latvių skulptorius Kārlis Zāle – dėl šių nacionalinių užsakymų jis grįžo į gimtinę iš Berlyno.

Rīgas Brāļu kapi, arba Brolių kapai, integruotas kraštovaizdžio ir skulptūros meno kūrinys, buvo sukurtas iš prenumeruojamų aukų, surinktų nuo 1915 iki 1936 metų. Brolių kapuose liepsnoja amžinoji ugnis, juos gaubia mistinė atmosfera.

Kitas didingas monumentas – tai Laisvės paminklas, vadinamoji *Milda*, jo statybai taip pat buvo renkamos aukos, tokiu būdu glaudžiai susiejusios tautos ir valstybės interesus. Pastarasis paminklas išliko per visą sovietų okupaciją, jis stovi pačiame Rygos centre ir iki šiol yra oficialiųjų minėjimų ir iškilnių vieta. Taigi šie kraštovaizdžio elementai buvo sukurti gyvuoti šimtmečius, ir tai pasitvirtino – bėgant laikui, jie tebegyvuoja ir simbolizuoja Latvijos kultūrinį palikimą.

Deja, ne taip pasisekė kitiems karo aukų paminklams, kuriuos buvo užsakiusi miesto valdžia, pavyzdžiui, tokiems kaip *Limbaži* memorialinis kompleksas. Dauguma jų sovietiniais laikais buvo arba susprogdinti, arba „sovietizuoti“.

Čia negalima nepaminti svarbaus vaidmens, kurį tuo metu suvaidino etnografija.

1924 metais buvo įkurtas Etnografinis liaudies buities muziejus (*Brīvdabas muzejs*) savo veikla atitinkantis skandinaviškuosius skansenus, – į jį iš įvairių Latvijos žemių buvo pergabenti kaimų pastatai, o tai vėlgi pabrėžė šalies vienovę.

Taikomojo meno srityje išgarsėjo Baltarso porceliano dirbtuvės, kuriose kūrė tokie meistrai kaip Romanas Suta, Aleksandra Beļcova, Sigismundas Vidbergas. Išsiskirdami etnografinių objektų, karinių temų vaizdavimu, dirbdami kubizmo ar konstruktyvizmo stiliumi, jie puikiai atstovavo Latvijai įvairiose tarptautinėse parodose, iš kurių parsiveždavo pelnytų apdovanojimų.

Kad išvengtų vokiškosios ar rusiškosios įtakos, menininkai kryo link kubizmo, fovizmo ir pan., link Prancūzijos, kur klestėjo šie meno stiliai, taip pat link Belgijos ar Italijos.

Tiktų atkreipti dėmesį į situacijos paradoksalumą – viena vertus, šie menininkai buvo tarptautinio masto, nes jie studijavo, keliavo, bendravo su moderniausių meno srovių atstovais Paryžiuje, Berlyne, Briuselyje ar Varšuvoje, tačiau, kita vertus, jie nuoširdžiai rūpinosi vertybėmis ir tradicijomis, kurias galima įvardyti kaip *latviškąjį archaizmą*, tada itin madingą, nesietiną su konkrečiais istoriniais laikotarpiais, laiką prieš svetimšalių priespaudą, tarsi tautos aukso amžių, *dainų* amžių.

Galiausiai išskirsime ir ketvirtąjį periodą, prasidėjusį 1934-aisiais ir trukusį iki 1940-ųjų, kai Latvija neteko nepriklausomybės. Tai šešeri kultūrinio nacionalizmo metai, paremti latviškumo, latvianizacijos idėja, kurią itin skatino autoritarinis Latvijos prezidentas Kārlis Ulmanis – jis siekė, kad savo šalyje latviai vaidintų pagrindinį vaidmenį.

1934 metų gegužės 15 dieną šalyje įvyko karinis perversmas, taikus, be kraujo praliejimo. Po jo įsivyravęs autoritarinis režimas skyrėsi nuo kitų to meto diktatūrų. Jį galima būtų lyginti su Antano Smetonos režimu, tačiau Lietuvoje jis turėjo daugiau karinių, mažiau korporatyvių bei daugiau liberalių bruožų nei Ulmanio diktatūra.

Raktiniai Latvijos režimo žodžiai buvo: vado valdžia, vienybė, nacionalizmas ir valstietiškumas. Tikslas – sulatvinti Latviją, sukurti naują Latviją, kurioje valstiečiai būtų visuomenės pagrindas, o jų vertybės būtų tautos vertybės.

Tokios tendencijos labai atitiko laiko dvasią, taip pat siejosi su korporatyvumo idėja, būdais, kaip kontroliuoti skirtingas ekonominio bei kultūrinio gyvenimo sritis.

Kultūrinio gyvenimo srityje tai pasireiškė Literatūros ir meno rūmų įsteigimu 1938 metais. Tai buvo paskutiniai iš šešerių korporacijų rūmų – jie suvienijo visas menininkų asociacijas, ir valstybė tapo visų parodų Latvijoje ir užsienyje organizatore.

Tokie veiksmai turėjo išaukštinti Latviją, išskiriant vos ne valstybinės reikšmės menininkus, tokius kaip Ansis Cīrulis ar Jēkabs Bīne.

Tuo laikotarpiu valstybinės šventės neapsiėjo be gausių festivalių: Atgimimo dainų (*Atdzimšanas dziesma*) šventės, kelių festivalių Gegužės 15-osios valstybiniam perversmui paminėti, Derliaus ir džiugesio (*Apjumības*) festivalio, Vėliavų šventės 1935 metų liepos 28 dieną, Dainų šventės Pergalės aikštėje (*Uzvara Laukums*). Ir visa tai – pagal sudėtingą, grandiozinę scenografiją!

Tačiau ne kas kita, o to meto architektūra palieka giliausią pėdsaką istorijoje. 1936-aisiais įsteigiama Architektūros komisija, kurios prezidentu tampa Ulmanis! Jos šūkis, kaip ir visur kitur – latviškumo ugdyimas.

Jāzeps GROSVALDS. Pabėgēļi. Eskizas plakatui, kurį uzsakē Centrinis Latvijas pabēgēļu komitetas. 1915.
Latvijas nacionālais dailēs muzejs

Jēkabs KAZAKS. Pabėgēļi. 1917.
Latvijas nacionālais dailēs muzejs

Romans SUTA. Vestuvės. Porceliano studija „Baltars“. 1928. Latvijos nacionalinis dailės muziejus

Eiženas Laube, jau keletą dešimtmečių garsėjantis kaip talentingas architektas, kviečiamas imtis darbo. Valstybė remia projektus, kurie turi paversti Rygą tikra valstybės sostine.

Rygos senamiestį (*Vecrīga*) reikia nugriauti, jis nesveikas gyventi ir yra viduramžių stiliaus. Tiesą sakant, jis atrodo pernelyg vokiškas.

Kai kuriuos projektus spėta įgyvendinti, kaip antai Finansų ministerijos pastatą, kurį 1937–1939 metais projektavo ir pastatė architektas Aleksandras Kinklavas, ar Fridriho Skujinio 1936–1938 metais projektuoti Centriniai teismo rūmai.

Tačiau bene įdomiausia tai, kas niekada nebuvo įgyvendinta. Tai miesto Rotušės renovacija, taip pat Pergalės aikštė, *Uzvara Laukums*, kitoje Dauguvos pusėje, kuri pagal Ulmanio sumanymą turėjo tapti didžiausia Europos aikšte, talpinančia iki dvidešimties tūkstančių žmonių, tiek, kiek susirinktų į Dainų šventes. Šiame milžiniškame komplekse būtų buvusios sporto salės, konferencijų centras, vaizdingas

parkas, žodžiu, šventinis kompleksas, numatytas dedikuoti latvių tautai ir jos *Vadoniui* Kārliui Ulmaniui. Vėl, kaip prieš dešimtmetį, užsimota rinkti aukas, akcija turėjusi būti panaši į Brolių kapų (*Brāļu kapi*) ar Laisvės paminklo (*Brīvības piemineklis*) statybą.

Deja, Antrasis pasaulinis karas ir lėšų trūkumas neleido šio projekto įgyvendinti. O po karo tuščia aikštė tapo kitos jėgos, taip pat siekusios monumentalumo, pasireiškimo vieta!

Taigi šiuo, ketvirtuoju, laikotarpiu, kuris sutampa su autoritarinio režimo 1934–1940 metais, menas turėjo tarnauti režimui, jo politinei ideologijai, labai panašiai kaip ir kitose Europos valstybėse: iš stilių tuo metu dominavo funkcionalizmas ir monumentalizmas.

Galima daryti išvadą, kad menas ir menininkai suvaidino esminį vaidmenį Latvijos kultūriniame palikime, jie tapo tautinės savimonės dalimi, nors geografinė situacija ir politikos raida nesudarė jiems didelių galimybių reikštis.

Kārlis ZĀLE. Brolių kapinės. Ryga, 1936

Apibendrinant galima teigti, kad šiuo atveju itin įdomi yra meno kryptių ir tautos santykių evoliucija.

Pradedant atsitiktiniais meno kūriniais, palaikančiais „tautos idėją“, tie santykiai stiprėjo link menų ir menininkų susitelkimo tarnauti valstybei, taip darant ją matomą Europos tautų rate. Kad tai įvyktų, buvo sukurtas Kultūros fondas, apimantis visas kultūros institucijas.

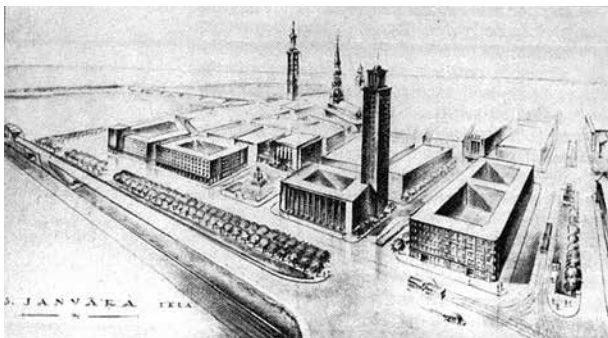
Toliau, nuo 1934 metų, šis susitelkimas pakrypo ne link valstybės įvaizdžio, o link Vado, *Vadonis*, Kārlio Ulmanio.

To laikotarpio pabaigoje įvyko slinktis nuo kultūrinės savimonės link etninio identiteto, tarsi istoriškai susiklostęs Latvijos daugiatautiškumas niekada nė nebūtų egzistavęs.

Suzanne POURCHIER-PLASSERAUD

Iš anglų kalbos vertė **Ligija KAMINSKIENĖ**

Dauguvos pakrantė. Projektas. 1939

Kārlis ZĀLE. Laisvės paminklas. Ryga, 1939

¹ Suzanne POURCHIER-PLASSERAUD. Arts and a nation. The role of visual arts and artists in the making of the Latvian identity 1905–1940. – Brill / Rodopi, 2015, p. X.

² Tautos gimimui būdingi tokie etapai: 1) intelektualinis susitelkimas; 2) patriotinė agitacija; 3) masinis tautinis judėjimas.

³ „Lāčplēsis“ – XIX a. pabaigos epinė poema, kurią sukūrė Andrejus Pumpurs (Andrejs Pumpurs) siekdamas žadinti tautinį latvių sąmoningumą. „Lāčplēsis“ tapo Latvijos simboliu.